

kaplje

Vinko Cuderman

KERMAUNER, JAZ IN SLOVENSKA KULTURA

Tako kot je proletarec človek, ki nima prodati ničesar razen svoje delovne sile, je intelektualac človek, ki nima za prodajo ničesar razen svoje vesti. In da bi človek na tem svetu lahko živel, mora nekaj prodajati. Bistveno je le, komu, kateri del in s kakšnim pridržkom.

(Gabriel Laub)

V 100. in 101. številki Problemov je Taras Kermauner objavil članek, ki je očitno „posvečen“ meni, saj se že v naslovu poigrava z mojim priimkom: „De bello Cudermanico“. Cudermanov je sicer v Sloveniji več, toda citati, vzeti iz mojih člankov, ki jih Kermauner „komentira“, izključujejo vsakršno možnost pomote: „strastni in zagrizeni Cuderman“, o katerem govori Kermauner, sem lahko le jaz, čeprav se me vse tisto, kar piše o meni, kaj malo tiče. Nisem prvi, ki ga je Kermauner položil v Prokrustovo posteljo, vendar se mi zdi, da je bil to pot v svoji metodi tako dosleden, da je prekosil samega sebe.

V spisu „Od Majšperka do Svetih gor“ („Siti in lačni Slovenci“) je Kermauner odkrito zapisal: „Jaz bom pisal o sebi. O Halozah ne vem nič, o podeželju malo. Pa tudi ne zanima me preveč. Zanima me jaz. Pisal bi, recimo, zgodbo pod naslovom: Revni in jaz. Ali: Dežela in jaz.“ Prav bi bilo, če bi tak pošten uvod napisal tudi k članku o meni. Nekako takole: „Cudermanovi politični in estetski nazori mi iz njegovih fragmentaričnih zapisov ne morejo biti čisto jasni. Sicer me pa tudi ne zanimajo. Zanima me jaz. Oznanjati mislim svoje nazore, zato mi je potreben nasprotnik, ki je v vsem moje nasprotje: zagrizen, konservativen, poosebljenje vsega negativnega na Slovenskem. . .“ V tem primeru me Kermaunerjev članek ne bi prav nič motil (dasi ni navada, da bi zgolj fantazijskim likom dajali imena konkretnih, še živečih ljudi), toda Kermauner ga prodaja za komentar mojega teksta „Kultura v Sloveniji danes“ (Kaplje, št. 20–21) in v njem ne le zganja s svojo „enodimenzionalno“ (poenostavljajočo) logiko nasilstvo nad mojim besedilom, ampak mu po potrebi tudi dodaja take trditve, ki jih nisem nikjer zapisal. V pripisu k svojemu članku, referatu o slovenski kulturni problematiki, sem za vsak primer pojasnil, da „časovno omejen referat, napisan v obliki tez, nujno marsikaj posplošuje ter poenostavlja, je pa lahko tudi premalo jasen“, Kermaunerju pa se je prav ta tekst zdel tako enoznačen in jasen, da je svoj esej, namenjen zagovornikom tradicije na Slovenskem, zasnoval ob mojih nazorih, „ker so ti kar se da lepo razvidni“! Za Kermaunerjevo interpretacijsko metodo je bil seveda najbolj primeren čimbolj splošen in nedorečen tekst, saj se je tako besedilo njegovim prokrustovskim težnjam lahko najmanj upiralo.

Oglejmo si na nekaj konkretnih primerih, kakšnih prijemov se poslužuje Kermauner pri „interpretacijskih“ posegih v moj tekst.

1. KAKO ME JE KERMAUNER RAZGLASIL ZA NACIONALISTA

O mojem odnosu do narodnega vprašanja, o tem, kateri problemi slovenskega naroda danes se mi zdijo temeljni, govorijo moji dosedanji članki, v katerih sem obravnaval predvsem vprašanja izobraževanja, pa tudi družbena in socialna vprašanja. K tem problemom bi dodal še enega: naša politika do zamejskih Slovencev. Malomeščanski nacionalizem, ki se izživlja v vseh vrst manifestacijah (kokarde, zastave, himne itd.), trenutno zlasti na Hrvaškem, me je vedno odbijal, kot me odbijajo teorije tistih, ki hočejo, naj bi se zaradi moderne organizacije in funkcionalizacije Slovenci (kot majhen narod) odrekli narodnemu.

V članku „Kultura v Sloveniji danes“ sem zapisal, da „naša kultura nič več ne poganja svojih korenin iz narodovih potreb“ (mišljeno: potreb ljudi, saj se z njimi vedno bolj razhaja) in ta izven konteksta morda dvoumna formulacija je bila Kermaunerju dovolj, da me je obdolžil „strastnega obujanja nacionalizma, te paranoične skrbi za narodnost našega Naroda“. Mislim, da ni normalno, če nekdo iz ene same osamljene formulacije, ki jo je napačno razumel, izvede tako daljnosežne zaključke, kot jih je Kermauner. To pa je storil lahko le tako, da je sklepal o nečem, česar nisem zapisal. Saj pravi: O teh potrebah (narodovih) Cuderman ne govori več direktno, zato smemo sklepati, da gre pri tem na eni strani za tipično slovensko – narodno – potrebo po kritični negaciji etablirane politike, na drugi pa sploh za realizacijo slovenskih Idealov – Vrednot. Ta realizacija je lahko edina prava slovenska narodna potreba.

Za Kermaunerja gotovo velja kaka posebna „*licentia critica*“, ki mu dovoljuje, da sme sklepati o stvareh, ki jih kdo drug ni „direktno povedal“. Tako sem pravzaprav lahko kar vesel, da mi ni podtaknil še kakih bolj ultranacionalnih nazorov! – In še en dokaz, da je Kermaunerjeva interpretacijska metoda res znanstvena: mojo dvoumno formulacijo „narodove potrebe“ je Kermauner v svojem komentarju zamenjal z nedvoumnim izrazom „narodna potreba“!!

2. KAKO ME JE KERMAUNER NAREDIL ZA GLASNIKA POLITIČNE KULTURE

Citat iz mojega teksta: Prava, iz življenja izhajajoča kultura je – če citiram dr. Jožeta Goričarja – „zmeraj kritična do etabliranih političnih sistemov; kritičnost vzdržuje konfliktno situacijo, le-te pa so, kakor vemo, eden pomembnih dejavnikov družbenega spreminjanja“. S tem, ko je naša politika poslanstva kulture vgradila v službo vzdrževanja socialističnega družbenega modela, je, kot rečeno, ravnala kratkovidno, saj je ta model nekako osiromašila in mu vzela dejavnik spreminjanja oziroma razvoja, kulturo pa je bolj ali manj degradirala. Ker so te težnje politiki nekako imanentne, je stvar kulture, da se jim upre in uveljavi svojo suverenost.

Kermaunerjev komentar: Iz Cudermanovega citata „je lepo vidno, prvič, da mu gre še zmerom predvsem za politično dimenzijo kulture, da vidi bistvo kulture v političnem boju, se pravi, da obnavlja situacijo izpred petih in več let; ker mu drugi slovenski kulturniki ne slede v zadostni meri in ker se mu očitno zdi, da Prostor in čas le ni dovolj aktiven, dovolj agresiven in učinkovit, da konkretna praksa te revije ni sorazmerna z njenim programom in načelnimi manifestacijami, druge revije oz. knjige, ki jih izdajajo njihovi sodelavci, pa so bodisi konservativne, pristajajoče na etablirano politično družbo (kot recimo Sodobnost), ali pa zmedene (kot recimo Problemi), ostala dela slovenske kulturne produkcije pa so enako struktuirana, sklepa, da je slovenska kultura v krizi.

kermauner

Kermaunerjev komentar je v celoti privlečen za lase. Edino v njem, na kar bi brez prerekanja pristal, je trditev, da so Problemi zmedeni (in to ne najmanj po Kermaunerjevi zaslugi). Prostora in časa v svojih spisih do zdaj še nisem niti enkrat omenjal (niti direktno niti indirektno!), zato bi Kermaunerja rad vprašal, odkod ve, da se mi zdi ta revija premalo aktivna, agresivna, učinkovita itd.? ? Se je kritik Kermauner morda pričel ukvarjati s telepatijo? !

Iz mojega besedila tudi ni prav nič vidno, da mi gre „predvsem za politično dimnezijo kulture“ in da vidim „bistvo kulture v političnem boju“. Sem za kritičen odnos do vsega in tako tudi do politike, kar pa ne pomeni „predvsem“ do politike. Če sem potrebo po tem kritičnem odnosu posebej poudaril, sem to storil zato, ker takega odnosa na Slovenskem praktično ni, to pa je gotovo eden od pomembnih vzrokov za stanje v slovenski kulturi, kakršno je!

Da je zgolj odsotnost politične akcije v kulturi (v revijah) vzrok za moj sklep o slovenski kulturni krizi, je torej le Kermaunerjev izmislek. Skozi ves moj članek se kot rdeča nit vleče misel, da je slovenska kultura v krizi, ker ne izhaja iz življenja, ker je umetno vzdrževana, ker je kultura zaradi kulture (ali bolje: kulturnikov) in z narodom (ljudmi) vedno bolj zgublja stik. Nič čudnega, če se torej ravno danes pojavljajo zagovorniki „potrošniške“ (množične) kulture, saj nepotrošniška kultura zaradi kulture stoji izven življenja in svojo potrebnost lahko utemeljuje le s tem, da se sklicuje na to, kako narod

jaz in

brez kulture ne more živeti! Umetno vzdrževana kultura pa je tako ustvarjanje tradicionalistov kakor produkcija avantgardistov, a se obojim zdi samo po sebi umevno, da morajo zato, ker se grejo oziroma igrati kulturo, biti plačani! Avantgardisti, ki so napadli mit o sakralni literaturi, bi (če bi bili dosledni) morali razmišljati tudi o tem vprašanju, ne pa (kolikor jim je uspelo!) zasesti tiste položaje, do katerih je bila lahko „upravičena“ le sakralna literatura!

Moja „ocena“ slovenske politično-kulturne situacije se v bistvu kaj malo razlikuje od pogledov Veljka Rusa, katerega članek „Razvojne posebnosti majhnega naroda“ (Problemi, 91–92) je Kermaunerja močno navdušil. Rus ugotavlja, da je asinhronija med politiko in kulturo nujno usodna za prvo in drugo (o čemer z drugimi besedami govorim tudi jaz v svojem članku) ter pravi: „Če niha kultura med neartikuliranim modernizmom in tradicionalno romantiko (kar nam lepo kažejo slovenske revije), je vzrok po vsej verjetnosti v tem, da ne zna ali pa ne more ustrezno absorbirati dane družbene stvarnosti. . .“ Posebej opozarjam, da je citat Rusov, saj bi se mi sicer lahko pripetilo kaj podobnega, kot se mi je zaradi Goričarjevega citata: Goričarju ga je Kermauner odpustil (češ da je Goričarjeva misel „s stališča politike morda pravilna“), zato pa je zame zapisal, da je iz tega (Goričarjevega) citata „lepo vidno“, kako mi gre predvsem za nenehen boj zoper politiko in me tako proglasil za enega najbolj gorečih ter doslednih zagovornikov „revolucionarne“ slovenske tradicije!

3. KAKO ME JE KERMAUNER RAZGLASIL ZA OZNAJEVAVCA MORALE (PISANO Z VELIKO!)

V svojem članku sem zapisal, da so slovenski avantgardisti oboroženi z odkrito amoralistično filozofijo (v svetu vlada Moč in ne Morala), Kermauner pa je ta stavek komentiral takole: Cuderman s tem „odkrito pove, da je za moralistično filozofijo in za svet, v katerem vlada Morala in ne Moč – kar pa je ravno temeljno prepričanje slovenske tradicije, ki veruje po krščansko, da je tak svet mogoče uresničiti.“ Kermauner se je v tem primeru poslužil na Slovenskem znane logike, ki pozna le dvoje skrajnosti (belo – črno, za – proti): na svetu vlada ali Moč ali Morala. Če nisi za eno možnost, si seveda za drugo. (Če nisi zame, si za mojega nasprotnika – pa čeprav si tudi proti njemu!). Da eksistirajo lahko še druge možnosti, npr. v svetu vladata Moč in Morala, Kermauner „pozablja“. A da ne bo nesporazumov: sem za moralistično filozofijo (slonečo ne na večnoveljavni Morali, ampak na spremenljivi morali, čeprav ta, kot kaže zgodovina, od vsega človeškega najbolj kljubuje času!), pa ne zato, ker verujem v možnost uresničitve moralnega sveta, ampak zato, ker sem prepričan, da svet brez etičnih norm (zlasti danes) ni mogoč. Zato sem odločno proti amoralistični „morali“, ki za kriterij ne jemlje nikakršnih objektivnih (v nekem času splošno veljavnih) norm, ampak si po potrebi sproti kroji subjektivna merila. Taka etika pa nujno izhaja iz Kermaunerjeve življenjske filozofije – ki razglša, da je edino pametno predati se dejanskemu čutnemu življenju – saj bi objektivne

Kultura

moralne norme takšno življenje samo ovirale. Razumljivo, da se je taka globoka filozofija lahko porodila le v glavah sitih malomeščanov, razvajenih in egocentričnih (Kermauner: „Zanima me jaz“!), odmaknjenih od resničnega življenja. V času, ko prihaja na Slovenskem do vedno večje socialne diferenciacije, je oznanjanje te filozofije cinično in rahlo nesramno. Kermauner se tega morda zaveda in zato, kljub temu da se danes na odgovornih mestih resno razpravlja o tem družbenem problemu, govori o „socialni nivelizaciji“, o tem, da pri nas „dejansko ni pretirane revščine (oziroma ta zajema le majhen del populacije: starčke, upokoјence, nekatere nekvalificirane poklice, bolnike, invalide), pa tudi ne pretiranih socialnih višin“! („Vprašanje SNG“, Problemi, 91–92).

„Revščina ni moj problem,“ je odkrito zapisal Rupel („Siti in lačni Slovenci“), in ta izrek najbrž velja za vse glavne ideologe pri Problemih, saj je bila edina socialna tema, o kateri so zadnje čase razpravljali in se ob njej tudi razgreli, problem dotacije njihovi reviji (polemika s Prostorom in časom).

„Za revolucionarnost so potrebni različni pogoji,“ trdi Kermauner, „predvsem pa resničen, eksistenco sodelavcev (revije) zadevajoč spor z etabliirano materialnostjo“! Socialni problemi slovenskega življa torej naših avantgardistov prav nič ne brigajo, saj so sami siti (Rupel: „Sočutje z reveži spada v meščanski bonton“!), vedno pa so pripravljeni boriti se za lastno eksistenco, za to, da se bodo lahko še naprej igrali plačano kulturo – čeprav med drugim tudi na račun slovenskih revežev!

4. KAKO ME JE KERMAUNER RAZGLASIL ZA ZAGOVORNIKA TRADICIJE

Nekaterim že sama beseda tradicija pomeni nekaj svetega, spet drugim nekaj skrajno negativnega. Na take površne zaključke od nekdaj gledam kritično: ni vse staro najboljše, zato ker je staro, kakor ni vse novo najboljše samo zato, ker je novo. Nisem ne za popularni tradicionalizem ne za nihilistični antitradicionalizem. Kermauner pa me je brez vsakršnega „dokaznega gradiva“ obdolžil, da sem strasten pripadnik revolucionarne tradicije, da se borim za realizacijo Idealov – Idej – Vrednot, da je sleherni odmik od totalne kritike realitete (politike, ekonomije) zame skoraj zločin. Če bi bil v resnici tak zagrizen bojevnik zoper oblast, najbrž ne bi sprejemal funkcij v okviru te oblasti ter skušal tvorno delovati. Ker sem praktik (ne pa teoretik, kot je Kermauner, ki je kot ravnatelj SNG kapituliral, komaj je to mesto nastopil), vem, da se da z delom, ki upošteva realne možnosti, v življenju marsikaj spremeniti na bolje. Mislim, da tako gledanje in hotenje spričujejo tudi moji članki, ki so daleč od tega, da bi pripravljali „tretjo revolucijo, ki bo končno zares postavila stvari na prava mesta“. Ne morem pa pristati na nazore, kakršni so Kermaunerjevi, ki (v „Sitih in lačnih Slovencih“) piše: „Se res da storiti, kar bi radi? Ali nam ravno dejstvo Haloz, da obstajajo že petindvajset let nove Jugoslavije, ne dokazuje, da človek ni tak gospodar na tej zemlji, kot bi rad bil in kot smo sami sebe – verujoč si – plahtali? “ Dejstvo Haloz dokazuje samo, da je bila naša ekonomska politika do tega predela mačehovska. Kermaunerjeva „filozofija“ bi bila sprejemljiva le, če naša gospodarska politika (celotna in do Haloz) v zadnjih petindvajsetih letih ne bi mogla biti ne boljša ne slabša, kot je bila (totalni determinizem!), tako pa je takšno pisanje le dokaj prozoren zagovor naših poveljnih gospodarskih zablod, sofističen zagovor iracionalnega ravnanja v preteklosti in s tem podpora takemu ravnanju tudi v sedanjosti!

Svoj odnos do sodobnega slovenskega umetniškega ustvarjanja in produkcije sem izrazil s temle stavkom: „Tako imenovana tradicionalna kultura je bolj ali manj fosilna, saj tradicije ne razvija, pač pa v njej vztraja, antitradicionalisti pa radikalno odklanjajo ne le fosilno kulturo, ampak tradicijo sploh, ker je očitno niso sposobni preseči.“ Kermauner pa je stavek, s katerim sem avantgardnim ideologom očital cinično quasi filozofsko pisarjenje, ustvarjanje duhovne zmede, poceni senzacije itd., „razumel“ kot napad na avantgardne ustvarjavalce in zapisal: „Vse slovensko avantgardno iskanje — ki je realna in prav nič začetniška, prav nič še neizčiščena možnostna produkcija — od Ohojcev pa do grupe 443 in Tribunašev — je za Cudermána le impotentna, a hkrati temačno zla namera, ki si iznišlja poceni senzacije...“

Avantgardno iskanje (ki je res iskanje!) je normalno in nujno, ne bi pa se s Kermaunerjem čisto strinjal v tem, da je to iskanje dalo na Slovenskem že izčiščeno produkcijo. Če bi bilo to res, bi taka (nova, z energijo nabita) produkcija morala dati kaka pomembnejša, če ne najpomembnejša umetniška dela, a sam Kermauner v 100. št. Problemov piše: „Prepričan sem, da je (Zidarjev) Dim poleg Strniševih Žab najpomembnejši slovenski tekst zadnjega časa.“ Niti Strniša niti Zidar pa — kolikor mi je znano — ne spadata med „avantgardiste“!

Da gledam na avantgardno umetnost s pridržki, priznam. Že v članku „ZNANOST in umetnost“ (Kaplje, 18) sem odklonil pretirani racionalizem, ki spremlja nastajanje moderne umetnosti. Nova umetnost se po njegovi zaslugi največkrat ne poraja iz spremenjenega odnosa do življenja, pač pa po najlažji poti kot negacija prejšnjih umetniških smeri. Odločilni postajajo programi. Ti so — zlasti v našem času — pogosto rezultat površnega mišljenja in so neredko naravnost slaboumní. Umetniška dela lahko seveda nastajajo tudi na podlagi

takih programov, a le, če jih je umetnik sposoben preseči (o tem govorijo številni primeri iz preteklosti). Gola realizacija programov – po mojem prepričanju – ni umetnost. Prav v to smer pa gre velik del naše avantgarde. – Žadnje čase na Slovenskem pogosto slišimo, da je umetnost igra. To je res, vendar ni le igra. Ker pa nekateri avantgardisti zgornjo oznako umetnosti jemljejo preveč zares, se samo „igrajo“! – Osebnost se mi zdi absurdno, da razum, ki ni sposoben prodreti v bistvo umetnosti, današnjemu umetniškemu snovanju v pretežni meri določa njegova pota, in to največkrat razum, ki sloni na „enodimenzionalni“ logiki.

vinko

Pri razmišljanju o avantgardni umetnosti pa ne smemo pozabiti, da so dostikrat njeni glavni cilji protest, provokacija itd. Ohojevske razstave npr. so gotovo v prvi vrsti usmerjene zoper gospodujoči malomeščanski okus na Slovenskem (zoper neživo kulturo). V tem pogledu so simpatične in zdi se mi, da tudi dovolj uspešne. To dokazuje ne le znana kranjska razstava, s katero so uspeli sprovcirati kranjske „purgarje“, ampak tudi Kermaunerjevo pisanje o njihovi „izčiščenosti“ produkciji. Provokacija je v obeh primerih docela uspela!

cuderman

Ob vseh primerih Kermaunerjevega potvarjanja mojega besedila se iz praktičnih razlogov ne morem ustavljati: v tem primeru bi o tem moral napisati knjigo. Že tako se je moj „odgovor“ – kljub prizadevanju biti kratek – močno razvlekel. Če me bo Kermauner še kdaj počastil s kako polemiko, bi vsekakor želel, naj sloni na mojem tekstu, ne pa na neki aprioristični sodbi o meni (saj me povrh vsega še pozna ne) oziroma – na telepatiji. Posebno zabavne pa se mi zdijo v Kermaunerjevem članku njegove prerokbe. Kar dvakrat je npr. napovedal, kakšna usoda čaka nas – „revolucionarje“ (kot nas je krstil): prej ali slej se bomo znašli na skupnih pozicijah s konservativci!! Poleg tega je prerokoval tudi, da bo pri nas še prišlo do „kritičnih situacij in tedaj bo čas za ugotavljanje, kdo je konkretno na kateri strani, na strani represije ali „svobode“, tako kot se da to že zdaj ugotavljati za obdobje likvidacije Besede, Revije 57 in Perspektiv“! Na kateri strani bo takrat večni avantgardist (in videdi!) Kermauner, je jasno!